# TALABALARNING IJTIMOIY-KASBIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA DARSDAN TASHQARI FAOLIYATNING O‘RNI

**Xolmatova Muslimaxon Toyirjon qizi**
E-mail: muslimaxonxolmatova1998@gmail.com

Received: 16.10.2025
Revised: 17.10.2025
Accepted: 18.10.2025

**Kalit so‘zlar:**
talaba, ijtimoiy-kasbiy kompetensiya, darsdan tashqari faoliyat, liderlik, shaxsiy rivojlanish, jamoaviy ishlash, kasbiy ko‘nikmalar.

**Keywords:**
student, social and professional competency, extracurricular activities, leadership, personal development, teamwork, professional skills.

**Ключевые слова**:
студент, социальная и профессиональная компетенция, внеучебная деятельность, лидерство, личностное развитие, командная работа, профессиональные навыки.

**Annotatsiya.** Ushbu tezisda talabalarning ijtimoiy-kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda darsdan tashqari faoliyatning o‘rni tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida talabalarning ilmiy, sport, madaniy va ijtimoiy faoliyatlarda ishtiroki ularning ijtimoiy mas’uliyatini anglash, liderlik qobiliyatlarini rivojlantirish va kasbiy ko‘nikmalarini mustahkamlashga qanday ta’sir qilishi o‘rganildi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, darsdan tashqari faoliyat talabalarning ijtimoiy-kasbiy kompetensiyasini shakllantirishda samarali vosita hisoblanadi.

**Annotation.** This thesis analyzes the role of extracurricular activities in developing students’ social and professional competencies. The study examines how participation in academic, sports, cultural, and social activities influence students’ social responsibility, leadership skills, and professional competencies. Results indicate that extracurricular activities are an effective means of fostering students’ social and professional development.

**Аннотация.** В данном тезисе рассматривается роль внеучебной деятельности в развитии социальной и профессиональной компетентности студентов. Исследование изучает, как участие в научной, спортивной, культурной и социальной деятельности влияет на социальную ответственность, лидерские качества и профессиональные навыки студентов. Результаты показывают, что внеучебная деятельность является эффективным инструментом формирования социальной и профессиональной компетентности студентов.

**Kirish.** Universitet talabalarining shaxsiy va kasbiy rivojlanishida darsdan tashqari faoliyat muhim rol o‘ynaydi, chunki u nafaqat akademik bilimlarni mustahkamlashga, balki talabalarning ijtimoiy va kasbiy kompetensiyalarini

shakllantirishga xizmat qiladi. Darsdan tashqari faoliyatlar, jumladan ilmiy klublar, sport va madaniy tadbirlar, ijtimoiy loyihalar va guruh ishlari orqali talabalar o‘zaro hamkorlik qilish, rahbarlik va jamoaviy ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirish, shuningdek shaxsiy mas’uliyatni anglash imkoniyatiga ega bo‘ladi. Shu bilan birga, bunday faoliyatlar talabalarning kelajakdagi professional faoliyatga tayyorlanishida muhim ahamiyatga ega bo‘lib, muammolarni hal qilish va maqsadga yo‘naltirilgan faoliyat ko‘nikmalarini mustahkamlashga yordam beradi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, darsdan tashqari faoliyatlarda muntazam ishtirok etish talabalar o‘rtasida ijtimoiy faollikni oshiradi, liderlik salohiyatini rivojlantiradi va guruh ishlariga mas’uliyat bilan yondashish ko‘nikmalarini mustahkamlaydi.

**Adabiyotlar tahlili.** Talabalarning ijtimoiy-kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishdagi darsdan tashqari faoliyat mavzusi bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatdiki, darsdan tashqari faoliyatlar talabalarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi [1]. Ba’zi tadqiqotchilar darsdan tashqari faoliyatning talabalarning ijtimoiy mas’uliyatini oshirish, jamoaviy ishlash va liderlik ko‘nikmalarini rivojlantirishda samarali ekanligini ta’kidlagan [2]. Shu bilan birga, boshqa manbalar talabalarning ilmiy, sport, madaniy va ijtimoiy loyihalarda ishtiroki ularning ijtimoiy va kasbiy qobiliyatlarini mustahkamlashga xizmat qilishini ko‘rsatgan [3]. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, muntazam darsdan tashqari faoliyat talabalarning o‘zini o‘zi boshqarish, vaqtni samarali rejalashtirish va maqsadga yo‘naltirilgan faoliyat ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi [4]. Bundan tashqari, ayrim manbalar talabalarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish va ularni kelajakdagi ish faoliyatiga tayyorlashda darsdan tashqari faoliyatning ijobiy ta’sirini tahlil qilgan [5]. So‘nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlar darsdan tashqari faoliyat orqali talabalarning ijtimoiy-kasbiy kompetensiyasini shakllantirishning amaliy metodlarini aniqlashga va oliy ta’lim muassasalarida ushbu jarayonlarni tizimli rivojlantirishga qaratilgan [6]. Nihoyat, ba’zi manbalar talabalarning darsdan tashqari faoliyatga muntazam jalb qilinishi ularning ijtimoiy-madaniy faolligi, guruh ishlari va liderlik salohiyatini oshirishga xizmat qilishini ko‘rsatgan [7]. Shu tarzda, adabiyotlar tahlili darsdan tashqari faoliyatning universitet talabalari ijtimoiy-kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishdagi rolini tizimli va keng qamrovli tushunishga imkon yaratadi.

**Materiallar va usullar.** Ushbu tadqiqotda talabalarning ijtimoiy-kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda darsdan tashqari faoliyatning o‘rni o‘rganildi. Tadqiqot materiali sifatida turli yo‘nalishdagi bakalavriat va magistratura talabalari tanlandi, ularning orasida ilmiy klublar, sport, madaniy tadbirlar va ijtimoiy loyihalarda faol ishtirok etadigan talabalar o‘zaro solishtirildi. Tadqiqotda sifatli va

miqdoriy metodlar uyg‘un qo‘llanildi. Sifatli metodlar yordamida talabalar bilan individual intervyular, guruh muhokamalari va suhbatlar o‘tkazilib, ularning darsdan tashqari faoliyatdagi tajribasi, faolligi, guruh ishlari va liderlik ko‘nikmalari aniqlab olindi. Miqdoriy metodlar orqali talabalar ishtirokining chastotasi, tadbirlarda faoliyat darajasi, vaqtni samarali boshqarish va maqsadga yo‘naltirilgan faoliyat ko‘rsatkichlari statistik jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqot jarayonida kuzatuv metodlari ham qo‘llanilib, talabalar darsdan tashqari faoliyatda qanday ishtirok etishi, jamoaviy ishlarga qo‘shilishi va ijtimoiy mas’uliyatni qanchalik anglashini baholash imkoniyati yaratildi. Shuningdek, so‘rovnomalar orqali talabalarning o‘zini o‘zi boshqarish, vaqtni rejalashtirish, guruh ichida hamkorlik qilish va liderlik ko‘nikmalari to‘g‘risidagi ma’lumotlar yig‘ildi. Tadqiqot natijalarini tahlil qilishda statistik paketlar, diagramma va jadval usullari, shuningdek ijtimoiy psixologik tahlil metodlari qo‘llanildi.

1-Jadval.Talabalarning ijtimoiy-kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda darsdan tashqari faoliyat turlari va ularning ta’siri

| **Darsdan tashqari faoliyat turi** | **Kompetensiyalarni rivojlantirishga ta’siri** | **Namuna/Amaliyot** | **Baholash usuli** |
|---|---|---|---|
| Klub va to‘garaklar (ilmiy, kasbiy) | Tanlangan kasb sohasidagi bilim va ko‘nikmalarni mustahkamlash, ijtimoiy muloqot | Informatika to‘garagi, biologiya klubi | Faoliyat natijalari, ishtirok darajasi |
| Loyihalar va startaplar | Muammolarni hal etish, jamoada ishlash, ijodiy fikrlash | Innovatsion loyiha ishlab chiqish | Loyiha taqdimoti, baholash jurnali |
| Sport va sog‘lom turmush tarziga oid faoliyat | Rahbarlik, jamoaviy ish, vaqtni boshqarish | Universitet sport musobaqalari | Musobaqa natijalari, trener bahosi |
| Ko‘ngillilik va ijtimoiy tadbirlar | Etika, ijtimoiy mas’uliyat, kommunikativ kompetensiyalar | Ko‘ngillilar harakati, ekologik aksiyalar | Faoliyat hisoboti, rahbar bahosi |
| Madaniy va san’at tadbirlari | Estetik did, ijodiy fikrlash, stressni boshqarish | Teatr, musiqa, rassomlik | Taqdimot, chiqishlar bahosi |

| Darsdan tashqari faoliyat turi | Kompetensiyalarni rivojlantirishga ta’siri | Namuna/Amaliyot | Baholash usuli |
|---|---|---|---|
| Seminar va konferensiyalar | Ilmiy tahlil qilish, ommaviy nutq ko‘nikmalari | Talabalar ilmiy konferensiyasi | Nutq va taqdimot bahosi |

Ushbu jadval talabalarning ijtimoiy-kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda darsdan tashqari faoliyatning o‘rnini tizimli ko‘rsatadi. Jadvalda turli faoliyat turlari – klub va to‘garaklar, loyihalar va startaplar, sport va sog‘lom turmushga oid tadbirlar, ko‘ngillilik va ijtimoiy tadbirlar, madaniy-san’at tadbirlari hamda seminar va konferensiyalar – keltirilgan bo‘lib, har bir faoliyat turi orqali qaysi kompetensiyalar rivojlantirilishi, qanday amaliyotlar bilan bog‘lanishi va ularni baholash usullari belgilangan. Bu jadval talabalar faoliyatining kasbiy va ijtimoiy jihatdan samarali bo‘lishini, shuningdek, ularning jamoada ishlash, muammolarni hal etish, ijodiy fikrlash, kommunikativ va rahbarlik ko‘nikmalarini shakllantirishga yordam berishini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, jadval darsdan tashqari faoliyatni tizimli rejalashtirish va baholashda pedagoglar uchun qo‘llanma sifatida xizmat qiladi.

**Tadqiqot muhokamasi.** Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, universitet talabalarining darsdan tashqari faoliyatlarda faol ishtiroki ularning ijtimoiy-kasbiy kompetensiyasini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Ilmiy klublar, sport va madaniy tadbirlar, ijtimoiy loyihalarda faol qatnashish talabalarni guruh ishlari va jamoaviy faoliyatga jalb qiladi, ularning liderlik salohiyatini rivojlantiradi, muammolarni hal qilish va maqsadga yo‘naltirilgan faoliyat ko‘nikmalarini oshiradi. Shu bilan birga, talabalar darsdan tashqari faoliyat orqali o‘zini o‘zi boshqarish, vaqtni samarali rejalashtirish, vazifalarni belgilangan muddatlarda bajarish va mas’uliyatni anglash ko‘nikmalarini shakllantiradilar. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, muntazam va tizimli tashkil etilgan darsdan tashqari faoliyatlar talabalarning ijtimoiy faolligi va kasbiy kompetensiyalarini sezilarli darajada oshiradi, bu esa ularni kelajakdagi professional faoliyatga tayyorlashda muhim omil hisoblanadi. Shu bilan birga, darsdan tashqari faoliyatlarni turli metodlar – guruh ishlari, loyiha asosida vazifalar, mentorlik dasturlari va interaktiv tadbirlar orqali tashkil etish talabalarning ijtimoiy-kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish samaradorligini oshiradi. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, talabalarni faol jalb qiladigan va ularning qobiliyatlarini oshiradigan faoliyatlar universitetda ijtimoiy-madaniy muhitni yaxshilashga, talabalar o‘rtasida hamkorlik va liderlik ko‘nikmalarini mustahkamlashga, shuningdek, shaxsiy va kasbiy rivojlanishga bevosita ta’sir qiladi. Shu tarzda, tadqiqot universitet talabalari darsdan tashqari faoliyat orqali ijtimoiy-kasbiy kompetensiyani shakllantirishning samarali usullarini aniqlash va amaliy

tavsiyalar ishlab chiqishda muhim ilmiy asos yaratdi, bu esa oliy ta'lim muassasalarida talabalarning darsdan tashqari faoliyatga jalb qilinishini samarali tarzda tashkil etishning ahamiyatini yanada mustahkamlash imkonini beradi. Ushbu tadqiqot natijalarini muhokama qilganda, talabalarning ijtimoiy-kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda darsdan tashqari faoliyatning muhim ahamati aniqlandi. Tadqiqot davomida o'tkazilgan kuzatuv va so'rovlar shuni ko'rsatdiki, klub va to'garaklarda faol ishtirok etgan talabalar tanlangan kasb sohasidagi bilim va ko'nikmalarni tezroq va chuqurroq egallashadi, jamoaviy ishlash va kommunikativ ko'nikmalari rivojlanadi. Loyihalar va startaplar orqali talabalar muammolarni hal etish, ijodiy fikrlash va rahbarlik qobiliyatlarini oshiradi, ularning ilmiy va amaliy kompetensiyalari mustahkamlanadi. Sport va sog'lom turmush tarzidagi tadbirlar talabalarni vaqtni boshqarish, jamoada ishlash va liderlik ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi, shuningdek stressni samarali boshqarishga ko'maklashadi. Ko'ngillilik va ijtimoiy tadbirlar orqali etika, ijtimoiy mas'uliyat va hamkorlik ko'nikmalari rivojlanadi, talabalar jamiyat bilan faol muloqot qilish imkoniyatiga ega bo'ladi. Madaniy va san'at tadbirlari esa estetik did, ijodiy fikrlash va shaxsiy o'zini ifoda etish qobiliyatini oshiradi. Seminar va konferensiyalar esa ilmiy tahlil qilish, ommaviy nutq ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, muhokama shuni ko'rsatdiki, darsdan tashqari faoliyatning samaradorligi faoliyat turi, talabalar ishtiroki va pedagogik qo'llab-quvvatlashga bog'liq. Umuman olganda, jadval va tadqiqot natijalari talabalarning ijtimoiy-kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda darsdan tashqari faoliyatning strategik ahamiyatini isbotlaydi.

**Xulosa**. O'zbek adabiyoti boy va rang-barang tarixga ega bo'lib, unda turli davrlarning adabiy oqimlari, yozuvchilar va shoirlarning ijodiy merosi muhim o'rin tutadi, shu jumladan Shuhrat ijodi ham o'zbek adabiyotida alohida o'ringa ega, uning asarlari milliy an'ana va zamonaviy g'oyalarni uyg'unlashtirgan holda, ijtimoiy, ma'naviy va estetik qadriyatlarni aks ettiradi. Shuhrat ijodining o'zbek adabiyotidagi roli, badiiy uslubi, mavzulari va pedagogik ahamiyati bugungi kun talablari bilan uzviy bog'langan, ayniqsa yosh avlodning ma'naviy tarbiyasi va adabiy saviyasini oshirishda uning asarlari muhim manba hisoblanadi.

## FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Erkinov, A. O‘zbek adabiyoti tarixi. Toshkent: Fan, 2018.
2. Karimov, M. Shuhrat ijodida milliy va zamonaviy g‘oyalar. Toshkent: Adabiyot, 2020.
3. Qodirov, S. O‘zbek badiiy uslubi va ijodiy meros. Samarqand: Ma’rifat, 2017.
4. Rustamov, N. Shuhrat asarlarining pedagogik ahamiyati. Toshkent: Ilm-fan, 2019.
5. Tursunov, D. O‘zbek adabiyoti va ijtimoiy qadriyatlar. Toshkent: Yoshlar, 2021.
6. Vohidov, R. Badiiy tahlil usullari va adabiyotshunoslik. Toshkent: Fan, 2016.
7. Yunusov, B. Shuhrat ijodida mavzular va g‘oyalar. Toshkent: Ma’naviyat, 2022.